

# **BŰNÖZÉS AZ INFORMÁCIÓS TÁRSADALOMBAN**

## **Alkotmányos büntetőjogi dilemmák az információs társadalomban**

### *A doktori értekezés tézisei*

*Szerző: Szathmáry Zoltán*

*Konzulens: Balogh Zsolt György*

**Pécsi Tudományegyetem**

**Állam-és Jogtudományi Kar Doktori Iskolája**  
**„Informatikai és Kommunikációs Jog” Program**

**2012.**



### 1. Hipotézis és a dolgozat tárgya

Az információs társadalom által életre hívott új életviszonyok változásait vizsgálva célom annak feltárása, hogy miként hatott a kiérlelt alapelvekkel, szilárd dogmatikával rendelkező büntetőjogi jogalkotásra és jogalkalmazásra a szabályozási környezet változása, és milyen újabb kihívásokat támaszt feljük az információs társadalom töretlen fejlődése. A vizsgálódás középpontjában tehát egy, a változó információs társadalom és az alapvetően merev büntetőjogi jogszabály- és intézményrendszer feszültsége áll. A témaválasztás indokát az adja, hogy a jogalkalmazó egyre többször találja magát szembe olyan élethelyzetekkel, amelyek helyes megítélésére vagy nem áll rendelkezésére kialakult rutin, gyakorlat, vagy jogérzéke azt sugallja, hogy a jogalkotó által megteremtett jogszabályi és intézményi környezet nem koherens, nem alkalmazható.

Feltételezhető, hogy az anomáliák felbukkanásának okai nem feltétlenül a hibás jogalkotói döntések között keresendők, hanem az információs társadalommal együtt megjelenő új jelenségek eleve magukban hordozzák a büntetőjogi szabályozási minták alkalmazhatatlanságának lehetőségét.

Amennyiben az információs társadalom a társadalmi együttélés minőségileg új formájának tekinthető, úgy a változás gazdasági, társadalmi és kulturális hullámai is szükségszerűen új társadalmi viszonyokat, értékeket, érdekeket, valamint azokat sértő új jellegű devianciákat termelnek ki. Az új devianciák közül a számítástechnikai eszközökkel érintett bűncselekmények szabályozása – korábbi minták hiányában – gyakran nem megfelelően kiérlelt, a büntetőjogi dogmatika a legújabb kori, kommunikációs forradalom előtti fogalomkészletével és alapelveivel nem minden esetben képes megfelelően kezelni az egyes bűncselekményeket, ami gyakran vezet a büntetőjogi értékek feloldásához.

Mivel a büntetőjog a jogrendszer szankciós zárköve, ekként feladata nem a társadalmi viszonyok fejlesztése, hanem a már kialakult értékrend védelme, ezért ebben a tekintetben alapvetően konzerváló gondolkodásmód jellemzi. Az sem szorul bővebb magyarázatra, hogy a jogalkotás büntetőjogi válasz lépései reflexióként, egy-egy nem kívánatos magatartásra mindig utólagosan, az elkövetők mögött kullogva jelennek meg. Mindez helyesen van így, ha a válaszadás megfontoltan, a várható hatásokra figyelemmel, a védendő értékekre vonatkozó szabályrendszerhez igazodva történik. Azonban egy eddig soha nem látott ütemben változó környezet büntetőjogi szabályozása esetén ennél többre van szükség, mégpedig előrettekintésre. A jövőbe tekintés elmulasztása viszont elkerülhetetlenül vonja maga után a lassan születő büntetőjogi rendelkezések alkalmazhatatlanságát, halára ítélve a legjobb szándékú törekvéseket is, hiszen a jelen és a közelmúlt történéseire adott büntetőjogi válaszok rövid időn belül igazításra, kiterjesztő értelmezésre szorulhatnak, azaz a jogbiztonságot veszélyeztető jogalkalmazói műveletek áldozatává válhatnak.

Az információs társadalom jelenségének eszenciája a technológiai elem mellett az innováció, amely folytonos átalakulásra bírja a társadalom valamennyi alrendszerét, a gazdaságot, a jogrendszert, valamint a kultúrát. Amennyiben tehát az információs társadalom által a büntetőjogi gondolkodás elé támasztott kihívásoknak kívánunk megfelelni, nem vonatkoztathatunk el magától a „változás” elemétől. Ahhoz, hogy a büntetőjogi dogmatika, az alkotmányos büntetőjog értékeit megőrizzük, sőt bővítsük, ismernünk kell a fejlődés folyamatát, azaz eredőjét a múltban, a jövőbe mutató irányát, valamint a haladás motorját. Utóbbi tényező nem más, mint maga a technológiai fejlesztés, a szellemi tőke, az innovatív gondolkodás, amely újabb, praktikusabb, használhatóbb, a korábbi céloknak jobban megfelelő termékek és szolgáltatások teremtésére törekszik. A rendszer történelmi

alapelemének tekinthető számítógép megjelenésétől kiindulva a számítástechnika tömegtermékké válásával és az eszközök hálózatba kötésével ma már a virtuális világ születésének lehetünk a tanúi. E változás eredményeként a szabályozandó létezővel idővel megkettőződik, és a fizikai világ olyan létezőjével egészül ki, amely a pontos korlátokat igénylő büntetőjog fogalmi és alkalmazási kereteit szétfeszíti.

A megfelelő büntetőjogi tényállások megalkotása önmagában nem elegendő. A kellően rugalmas, a jogbiztonságnak mégis megfelelő jogszabályok kidolgozása mit sem ér, ha azok érvényesítése elbukik a nemzetközi büntetőjogi együttműködés vagy a bűnüldöző szervek felkészültségének hiánya emelte akadályokban. Ezen probléma megoldása viszont elvezethet az állami szuverenitás virtuális valóságra vonatkozó megkérdőjelezéséhez, amely már nem csak büntetőjogi szempontból tekinthető aggályosnak.

Mi a büntetőjogi gondolkodás jövője az információs társadalomban? Ha létezik, miként adható helyes válasz az információs társadalom társadalmi és gazdasági rendet sértő cselekményeire? Az alkotmányos büntetőjog elveinek maradéktalan érvényesülését kizárólag úgy lehet biztosítani, hogy magát a büntetőjogi gondolkodást gyorsítsuk fel, és alapvetően interdiszciplináris jogterület lévén a számítástechnikai eszközökkel érintett bűncselekmények szabályozását a maguk önálló alapjaiból építkezve, a találkozó tudományterületek alkalmazott fogalmai segítségével próbáljuk a büntetőjogi alapelvekkel összeegyeztethetővé tenni.

## **2. A dolgozat felépítése**

Az előfeltevések igazolására elsőként meg kell határozni az elemzés tárgyát képező jelenségek körét, mégpedig annak folyamatában, tehát kezdeti, jelenlegi és várható állapotát is figyelembe véve. Ennek során azonosítani szükséges valamennyi tényezőt, amely befolyásolhatja a változás irányát és jellegét. Ezt követően kell elhelyeznünk jelenlegi státuszunkat, megmászhatatlan elveinket a már körvonalazott rendszerben, és kijelölnünk a fejlődés irányát, tekintettel a már folyamatban lévő szabályozási törekvésekre is. A vizsgálat ezen szakaszában nyílik lehetőség a szabályozandó környezet változásainak és a jogalkotás, illetőleg jogalkalmazás reakcióinak összevetésére, igazolva azok alkalmasságát vagy alkalmatlanságát. Végül a megszerzett tapasztalatok alapján a változásokkal együtt élő szabályozás kialakítását szem előtt tartó javaslatok kidolgozása következhet.

Az értekezés szerkezete – hasonlóan a magyar büntető törvény felépítéséhez – két fő részből, egy rövidebb „általános” és egy terjedelmesebb „különös részből” áll.

Az általános részben az infokommunikációs technológiával érintett bűncselekmények szabályozásának környezetét elemzem, köztük az információs társadalom fejlődését és várható jövőképét technológiai szempontból, valamint mindezek büntetőjogi szabályozás szempontjából lényeges aspektusait. Ennek keretében kerül sor az információs társadalom új típusú devianciáinak, azok ösztönzőinek, okainak bemutatására abból a célból, hogy minél érzékletesebb képet nyújtsak a technológia okozta társadalmi változásokról. Mivel az információs társadalom bűncselekményei körül folytatott diskurzus többszörösen interdiszciplináris területen történik, az érintett alkotmányjogi sztemderdek ismertetését követően, a későbbi specializált vizsgálatok megalapozása érdekében egyfajta fogalmi rendszerezést végzek el a nemzetközi szabályozásra is figyelemmel. Az első, általános rész feladata tehát a szabályozandó környezet, az alkotmányos büntetőjogi elvárások bemutatása, valamint az infokommunikációs eszközökkel érintett bűncselekmények dogmatikájának megalapozása.

Az értekezés második része három bűncselekmény szabályozásának részleteit öleli fel, kifejezetten

azon cél által vezérelve, hogy felfedje a szabályozni kívánt környezet és a jogszabályok szülte anomáliákat. Joggal merül fel a kérdés, hogy miért éppen e három bűncselekmény elemzésére szorítkozom, hiszen hiba volna azt feltételezni, hogy más, informatikai vonatkozással bíró bűncselekmény szabályozása ne rendelkezne valamely dogmatikai vagy eljárási defektussal.

Az el nem hanyagolható terjedelmi korlátok mellett a meghatározott bűncselekményekre eső választás első oka, hogy a számítástechnikával érintett bűncselekmények közül elsősorban olyan deliktumok vizsgálata indokolt, amelyek a lehetséges legjellemzőbb szabályozási anomáliákat vetik fel, figyelemmel az információs társadalom egyik kulcsfogalmára, a távközlés, a számítástechnika és a tartalomszolgáltatás összefonódását jelölő konvergenciára.

Ekként szükséges egy, magát a számítástechnikai infrastruktúrát támadó (számítástechnikai jelleg), egy a számítástechnikai rendszereket eszközként igénybe vevő (távközlési jelleg), és egy, a rendszeren közvetített tartalmak vonatkozásában felmerülő bűncselekmény szabályozásának elemzése (a közvetített tartalom jelleg).

A fenti szempontok alapján az egyik legtöbb kritikát elszenvedő deliktumok, a szerzői jogi tartalmat érintő bűncselekmények (Btk. 329/A. és 329/B. §), továbbá a számítástechnikai infrastruktúrát sértő számítástechnikai bűncselekmények (Btk. 300/C. és 300/E. §), valamint az infokommunikációs technológia eszközként való felhasználásával járó fiatal bűncselekmény, a zaklatás (Btk. 176/A. §) vizsgálatát tartom indokoltnak.

## II. AZ ELVÉGZETT VIZSGÁLATOK, ELEMZÉSEK RÖVID LEÍRÁSA, A FELDOLGOZÁS MÓDSZEREI

### 1. A vizsgálat módszere

Az információs társadalom bűncselekményeinek elemzése több szempontból is interdiszciplináris területnek tekinthető egyrészt a természettudományos háttérű informatika és a társadalomtudományi jellegű jogtudomány, másrészt a jogtudományon belül is a polgári jog, a büntetőjog és az értkezés tárgya miatt az alkotmányjog találkozása okán. A dolgozat vizsgálódásai éppen ezért több irányból, a felsorolt tudományterületek fogalmainak és kutatási eredményeinek feldolgozása révén közelítik meg az információs társadalom bűnözését.

Az alkotmányos büntetőjog és az információs társadalom egymásnak feszülésének kontextusában a vizsgálat alapvetően a hatályos magyar joganyag értelmezésével, valamint a jogalkalmazási anomáliákra figyelemmel az ügyészi és bírói döntések gyakorlati tapasztalatainak bemutatásával történik.

A dolgozat tárgyának különleges volta okán a vizsgálat csak a szükséges mértékben térhet ki a külföldi jogi minták feldolgozására – azaz a dolgozatot elsősorban nem az összehasonlító módszer jellemzi –, hiszen az alkotmányos büntetőjog érték- és szabályrendszere nyilvánvalóan a magyar alaptörvényhez kötött, annak értelmezése és az információs társadalom büntetőjogra kiható jellemzőinek kiemelése javarészt a magyar információs társadalmi átalakulás – mint szabályozott környezet – keretében képzelhető el.

Amennyiben viszont a dolgozat célkitűzése engedi, a vizsgálat során a rendelkezésre álló hazai és – a korábbi tapasztalataik okán megfelelő példaként szolgáló – angolszász szakirodalom feldolgozására is sor kerül.

### 2. Az információs társadalom

Az első fejezet az információs társadalom tudományos diskurzusainak átfogó ismertetését követően

kialakítja a dolgozat információs társadalom-képét. Ennek érdekében rendszerezi az információs társadalom narratíváit szemléletmódjuk, és a vizsgált korszakok alapján. Anélkül, hogy az információs társadalmat kizárólag az új technológiai eszközök által meghatározottnak tekinteném, a dolgozat megközelítései a digitális technológia fejlődésének részletesebb tárgyalásával alapozzák meg a szabályozandó környezet büntetőjogi vizsgálatok számára jelentős elemeit. Mivel a büntetőjogi felelősség alapja a bűnösség fogalmi elemeiben megjelenő szabad akarat, a technológiai elem megítélése során annak semleges voltát fogadom el. Az infokommunikációs technológia eszközei nyújtotta lehetőségek nem feltételezik azok szükségszerűen bűncselekményekre történő hasznosítását, de funkcióik, az általuk biztosított lehetőségek ösztönzői lehetnek egyes devianciák kialakulásának, és létük egyes bűncselekmények dogmatikájának újraértelmezését teszik szükségessé.

### **3. Az információs társadalom devianciái**

A második fejezet a társadalmi együttélés konvencióival, normáival ellentétes, új magatartásokat mutatja be, vizsgálva azok okait is. Az információs társadalom devianciái olyan létező, új jelenségek, amelyek megjelenése az infokommunikációs technika használatához köthetők. Ennek igazolására a fejezet ismerteti a technológia által a felhasználókra gyakorolt pszichológiai hatásokat, és elemzi az egyes devianciákat, úgymint: cybersex, internetfüggőség, sexting, cyberbullying, e-bűncselekmények. A fejezet feltevése, hogy a devianciák kialakulása kapcsolatba hozható azokkal a társadalmi változásokkal, amelyekben a technológiának meghatározó szerepe van. A devianciák maguk a társadalmi értékrendek, szokások változására mutatnak rá, amelyektől a jog, azon belül is a büntetőjog nem függetlenítheti magát. A fejezet vizsgálatainak eredményei alapján az információs társadalom és devianciáinak a büntetőjogi vizsgálatok szempontjából is lényegesnek tekinthető elemei a következők: a) a fiatal generációk meghatározó jelenléte, b) az enyhe közösségi szankciók, c) az új társadalmi viszonyok megjelenése, d) az infokommunikációs eszközök általános elterjedtsége.

### **4. Fogalmi rendszerezés, jogforrások**

A harmadik fejezet célja annak vizsgálata, hogy melyek azok a bűncselekmények, amelyek a vizsgálat körébe vonhatók, milyen szempontok szerint szükséges őket elemezni, mik a védendő és támadott elkövetési tárgyak, milyen fogalmi és szabályozási rendszer veszi őket körbe. A számítógéppel kapcsolatos deliktumokban a támadás céljai már maguk a számítógépek, a kommunikációs berendezések, adatátviteli hálózatok, és az adatok, ugyanakkor az elkövetők szándéka irányulhat ezen eszközök felhasználásával más, hagyományos értékekre is. Az új típusú bűncselekmények alapvető jellemzője tehát, hogy az információ maga – mint vagyoni értéket megtestesítő dolog –, és annak környezete válik a bűncselekmények tárgyává.

Mivel a számítástechnikával érintett bűncselekmények a világháló igénybevétele miatt könnyen váltak nemzetközi problémává, a fogalmi rendszerezés a nemzetközi együttműködés dokumentumai alapján (globális szinten: Cyber-crime Egyezmény, regionális szinten (EU): 222/2005/IB kerethatározat elemzése) történik.

### **5. Az alkotmányos büntetőjog**

A vizsgált környezetben, amelyben az egyénekre az első két fejezetben leírt hatással van az ismertett technológia, kérdésként merül fel, hogy hol húzódik a társadalmi önszabályozás, a jogrendszer enyhébb szankciórendszerével operáló jogágainak a területe, mit jelentene az állam megelőzést elősegítő oktatási kötelezettsége, és honnan kezdődik a büntetőjog uralma. A jogalkotónak – legfőképpen a büntetőjogi szabályozás politikájának meghatározásakor – mindezen

szempontokat figyelembe kell vennie, amikor egy alakuló, formálódó társadalmi kapcsolatrendszerben a büntetőjog belépésének határvonalát kívánja meghúzni. Ebben vezérfonalként az alkotmányos büntetőjog elveinek kell utat mutatniuk, amelyekhez viszonyítva, amelyeknek megfeleltetve kell továbbra is megalkotni, majd alkalmazni és értelmezni a szükséges bűncselekményi tényállásokat, és a büntetőeljárás szabályokat.

## 6. A számítástechnikai bűncselekmények

Az ötödik fejezet célja a számítástechnikai bűncselekmények rendszertani elhelyezésének meghatározása és az egyes tényállások részletes elemzése, amelyek segítségével a minősítési kérdések helyesen megválaszolhatók. A számítástechnikai tényállások értelmezéséhez alapvetően a bűncselekményi tényállás elhelyezkedése szolgált elsődleges vezérfonalként. A vizsgálat arra figyelemmel történik, hogy a többfajta tartalmat rögzítő és ekként többféle érdeket megtestesítő adatot és az azt körülvevő rendszert támadó cselekmények nem kizárólag gazdasági, vagy haszonszerzési indítatók. A mindennapi élet valamennyi területén, a konvergencia hatásaként általánosan elterjedt számítástechnikai adattömeg kezelése, feldolgozása ma már számos különböző értékű vagy fontosságú társadalmi viszonyra van kihatással. A számítástechnikai bűncselekmények hazai szabályozásának bemutatása mellett az európai jogfejlődés másik irányát képviselő Egyesült Királyság (*Computer Misuse Act*), valamint az Amerikai Egyesült Államok (*Computer Fraud and Abuse Act*) vonatkozó jogszabályainak ismertetésére is sor kerül. A tényállások elemzése a Btk. 300/C. § rendszertani elhelyezésének helyessége, az informatikai fogalmak büntetőjogi kezelhetősége és a tényállások alkotmányosságának vizsgálata érdekében történik.

A Btk. 300/C. § tényállásainak alkotmányossági szempontú vizsgálata egyrészt az arányosság feltételének való megfelelés körül járható be. Az arányosság kérdése abból az aspektusból merül fel, hogy az (1) bekezdés esetében a büntetőjogi védelem kizárólag a védelmi intézkedés kijátszására és a rendszerbe történő belépésre vonatkozik, a számítástechnikai rendszer jellege, az ott tárolt adatok értéke, minősége külön értékelést nem nyer, annak ellenére, hogy akár jelentősebb sérelemmel is járhat, mint egy súlyosabban büntetendő számítógépes csalás (Btk 300/C. § (3) bekezdés). A jogalkotó tehát figyelmen kívül hagyva az információtechnikai eszközök elterjedése miatt megjelent számos új társadalmi érdeket, jogi tárgyat, kellő differenciálás nélkül, meglehetősen szélesen határozta meg az eltérő társadalomra veszélyességgel bíró cselekmények büntethetőségének feltételeit.

Alkotmányossági követelmény továbbá a védett jogtárgyra és az elkövetési magatartásra vonatkozó törvényhozói akarat világos kifejezésre juttatása. A tényállások kodifikálási technikájából, a már megjelent újabb technológiákra (*cloud computing, botnet*) figyelemmel az elkövetési magatartások meghatározásából és a tényállás rendszertani elhelyezéséből lényegesen eltérő jogalkalmazói döntések szülehetnek, amennyiben a Btk. 300/C. § tényállásait kizárólag gazdasági jellegű bűncselekménynek tekintjük.

## 7. A szerzői jogi bűncselekmények

A hatodik fejezet tárgya a Btk. 329/A. § tényállásának abból a szempontból történő elemzése, hogy a zenei és filmalkotásokra elkövetett legtipikusabb jogsértések büntetőjogi vonatkozásai a büntetőjogi dogmatika és az alkotmányos büntetőjog elveinek megfelelnek-e. Az elemzés célja egyrészt annak igazolása, hogy a szabálysértési alakzattal és alsó értékhatárral nem rendelkező tényállás az arányosság elvébe ütközik-e. Másrészt a fejezet a szerzői jogi szabályozás komplexitása miatt a tényállás halmazati kérdéseinek és a sértett kilétének tisztázására irányul, főképpen az összekapcsolt művek esetében.

A jelenlegi gyakorlat szerint a szerzői vagy szerzői jogot sértő bűncselekmények esetén nem tisztázott egyértelműen az, hogy az eljáró hatóságok kit tekintenek sértettnek. A fejezet jogszabályi hivatkozásai alapján egyértelműen kijelölhetők ugyan a sértetti pozíció lehetséges szereplői és a közös jogkezelők fellépésének formája egyéb érdekeltként, azonban mindez nem tekinthető megfelelően rendezettnek. Az ideális eset az volna, ha a Be. képviselőkre vonatkozó rendelkezéseit olyképpen fogalmazná át a jogalkotó, hogy abba a közös jogkezelő ipso iure be tudjon illeszkedni, vagy egyfajta törvényi képviselőként, egyértelműen sértetti jogok gyakorlásával ruházná fel e szervezeteket.

A rendbeliség kérdésében a szerzői jogi szabályozás a vagyon elleni bűncselekményekre kialakult büntetőjogi dogmatika miatt alkalmazhatatlan. A szellemi alkotások jogának sajátos felépülése miatt az egymással párhuzamos jogok megsértésével megállapítható halmazat alapjaként a mű és annak felhasználása volna kívánatos. A sértettek számához ragaszkodó elméletek elfogadásával a tényállás hiánytalan, valóságnak megfelelő felderítésének kötelezettsége a hatóságot aránytalan munkateherrel sújtaná.

## **8. A stalking és cyber-stalking**

A hetedik fejezet vizsgálatai két problémacsoportot körvonalaznak. Az első a védendő jogi tárgy meghatározásának kérdése, a második pedig a veszélyes látszatkeltés (176/A. § (2) b)) tényállásának arányossága. A magánszférához fűződő alkotmányos alapjog – ahogyan az magából az Alkotmány szövegéből is kitűnik – polgári jogi és büntetőjogi védelme az egyes alkotóelemeken keresztül biztosított, például a magánlakás, a testi épség, a személyes adatok védelmén keresztül. A magánélet mint olyan, a maga absztrakciója miatt büntetőjogi szempontból eleve nem kellően körülhatárolt jelenség, jogalkalmazói tekintetben pedig olyan megfoghatatlan kategória, amely túlzott teret enged a következtelen, jogesetenként eltérő eredményre vezető jogértelmezésnek. A veszélyes látszatkeltés a nyugodt magánélet védelme rendszerében meglehetősen leszállítja a büntethetőség határát. A tényállás célja, hogy büntesse azon magatartásokat, amelyek azt a látszatot keltik, hogy valakit sérelem fog érni. Az elkövető szándéka nem irányul a sérelem okozására, annak csupán látszatát kívánja kelteni, ami a célszemély nyugalma megzavarja. A cselekmény bűncselekményi szintű szabályozását indokoló társadalomra veszélyességéhez a következő körülmények miatt fűződik kétely. Egyrészt a büntetőtörvény eleve nem rendeli büntetni valamennyi személy elleni bűncselekmény előkészületi alakzatát, így például a magánlaksértés, személyi szabadság megsértése esetén sem. Másrészt a veszélyes látszatkeltéshez hasonló szabálysértéssel (1999. évi LXIX. törvény 151. § (1) b)) összehasonlítva azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a cselekmények magánéletre gyakorolt nyugtalanító hatása mindkét esetben közel azonos mértékű érdeksérelem okozására alkalmas.

## **9. Eljárásjogi kérdések**

A jog mint a társadalom egyik funkcionális rendszere olyan közvetítő folyamatok eszközével fogadta be magába az új tudást, mint az oktatás, szakértők meghallgatása, valamint a kutatás és gyakorlat kombinálása az egyetemeken, így alakítva ki a tudománnyal szembeni igényeit, azonban a tudás több központúvá válásának elterjedésével e munkamegosztás gyengülése vehető észre. Az információtömeg – benne a társadalmi viszonyok és jogszabályok tömegével – megfelelő kezelésének elvárása már nem csak a más tudományterülethez tartozó szakértői vélemények kontrollálását nehezíti meg, hanem a több jogágot és jogterületet érintő kérdések megoldására irányuló jogalkalmazást is.

A fejezetben felelevenített problémákon keresztül – a digitális bizonyítékok és forrásaik, valamint a bizonyítás elveinek ismertetését követően – jól érezhető az a tudásbeli határvonal, amelyet az adott



jogi probléma megoldása érdekében a jogalkalmazónak, a szakértőnek – egymás felé ugyan – egyaránt át kell lépnie. A fejezet vizsgálatai alapján mindez olykor a büntetőjogi alapelvek megsértésével történik, ezért olyan új büntető eljárásjogi intézmények bevezetését is elemzi, amelyek kellő garanciák mellett a jogalkalmazó munkáját megkönnyítik.

Az eljárásjogi problémák másik vetületét a nemzetközi együttműködés nehézkessége jelenti. Az internet, a virtuális világ életterében elkövetett jogellenes cselekmények szankcionálására van alkotmányosan igazolható módszer: egy, valamennyi állam által elfogadott, ha úgy tetszik nemzetközi szerződésben rögzített tényállásokból összeállított büntetőkódex, amelynek végrehajtására valamennyi állam kötelezettséget vállal. Az ördög azonban a részletekben rejtőzik, hiszen a büntetőeljárás lefolytatására az univerzalitás elve alapján eddig is bármely állam rendelkezett joghatósággal a kérdéses bűncselekmények üldözésére, azonban a konkrét eljárási cselekmények foganatosítása, a bizonyítékok felkutatása, hiteles beszerzése, biztosítása olyan kihívás, amelynek jelenleg egyetlen nemzetközi egyezmény sem tud megfelelni.

A virtuális jövőre figyelemmel a hatékony megoldás nyilván egy univerzális, szupranacionális bűnüldöző szerv létrehozása lenne, amely joghatósággal rendelkezne valamennyi, virtuális térben elkövetett bűncselekmény üldözésére, azonban mindez költséghatékonysági szempontból aránytalan lenne a csekélyebb súlyú bűncselekmények felderítése esetén, másrészt további komoly szuverenitási kérdéseket vetne fel. Amennyiben az állami szuverenitás klasszikus elemeire, a meghatározott (föld)területre és az ott élő lakosságra a virtuális tér szempontjából tekintünk, be kell látnunk, hogy a világháló területi szerkezete kikezdi az állami főhatalom, azon belül az állami büntetőhatalom érvényesítésének formáit.

### III. A TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK RÖVID ÖSSZEFOGLALÁSA

#### 1. Az eredmények összefoglalása

Az értekezés feladata volt annak vizsgálata, hogy az információs társadalom új bűncselekményeire vonatkozó büntetőjogi szabályok mennyiben felelnek meg az alkotmányos büntetőjog elvárásainak. Az elvégzett vizsgálatok, elemzések alapján kijelenthetjük, hogy bizony sok tekintetben nem teljesítik az alkotmányos követelményeket.

Az elemzés során az információs társadalom megannyi narratívája közül a dolgozat az elsődlegesen a technológiai elemre alapozott teóriákra építette fel az információs társadalom-képét. A dolgozat általános része egyfajta fogalmi, terminológiai alapvetésként meghatározta az értekezésben használt fogalmak tartalmát, és elvégezte a vizsgált bűncselekmények rendszerezését. Az információs társadalom büntetőjogi szempontból lényeges attribútumainak kiemelését követően az etalon, az alkotmányos büntetőjog elveinek bemutatása történt meg.

Az egyes bűncselekmények vizsgálata alapján, az önálló dogmatikai alap felépítését követően megállapítható, hogy a jelenleg a Btk. 300/C. § és 300/E. §-okban meghatározott számítástechnikai bűncselekményi tényállások rendszertani elhelyezése elhibázott. Világossá vált, hogy az infokommunikációs konvergencia hatásaként olyan új jogi helyzetek alakulnak ki, amelyek helyes minősítése a büntetőjogi fogalomrendszertől idegen, túlnyomó részt más tudományterületek ismereteinek birtokában oldható meg. Azaz az említett bűncselekmények elbírálását illetően jelentősen felértékelődik az interdiszciplináris tudás alkalmazása. A tényállások részben megfelelnek az alkotmányos büntetőjog követelményeinek, a rendszertani elhelyezésüket, szerkesztésüket és egyes informatikai fogalmaikat illetően tapasztalható hibák viszont még kiküszöbölhetők.

A szerzői jogi bűncselekmények vizsgálatának eredményeképpen igazoltam a Btk. 329/A. § alkotmányellenességét. Az infokommunikációs konvergencia hatására a szerzői jog komplex rendszerének jogi helyzetét a büntetőjogi dogmatika nehezen – sok esetben egyáltalán nem – képes kezelni. A tényállás gyakorlati alkalmazásának problémáira nem csak az anyagi jogi minősítés területén, a halmazati kérdések eldöntését és a sértettek meghatározását illetően derült fény, hanem a minden büntetőeljárás lényegét jelentő bizonyítás eljárás anomáliáinak felfedése során is. A szerzői jogi tényállás következőképpen nem egyeztethető össze az alkotmányos büntetőjog elveivel.

A hazai büntetőjog egyik legfiatalabb – hagyományok nélküli – tényállása, a zaklatás híven tükrözi életkorának sajátosságait: fejletlen, nincs kialakult gyakorlata. Az információs társadalom új trendjei, a kommunikáció környezetének változásai, a védett jogi tárgy, a magánszféra átalakulása olyan körülmények, amelyek a büntetőjogi fogalomrendszerben nehezen értelmezhetők, ekként nem csak a tényállás-szerkesztés, de annak értelmezése is hordoz magában visszaélésekre lehetőséget.

A nemzetközi bűnügyi együttműködés területén folytatott vizsgálatok alapján megállapítható, hogy a Cyber-crime Egyezmény megkötése óta igazán jelentős előrelépés nem történt a számítástechnikával érintett bűncselekmények elleni fellépés területén, miközben a technológia fejlődése okán az egységes anyagi jogi alap megteremtése mellett a jelenleginél komolyabb eljárásjogi kihívások jelentik a fő problémát.

Az információs társadalom a társadalmi együttélés minőségileg új formájának tekinthető, a változás gazdasági, társadalmi és kulturális hullámai új társadalmi viszonyokat, értékeket, érdekeket, valamint azokat sértő, új jellegű devianciákat termelnek ki. Az új devianciák közül a számítástechnikai eszközökkel érintett bűncselekmények szabályozása – korábbi minták hiányában – gyakran nem megfelelően kiérlelt, a büntetőjogi dogmatika a legújabb kori, kommunikációs forradalom előtti fogalomkészletével és jogi alapelveivel nem képes megfelelően kezelni az egyes bűncselekményeket, ami a büntetőjogi értékek feloldásához vezet. Az anomáliák felbukkanásának okai ugyanakkor nem kizárólag a hibás jogalkotói döntések között keresendők, hanem az információs társadalommal együtt megjelenő új jelenségek (*cloud computing*, virtuális világ) eleve magukban hordozzák a büntetőjogi szabályozási minták alkalmazhatatlanságának lehetőségét.

A dolgozat vizsgálódásai alapján megállapítható továbbá, hogy a büntetőjogi fellépés eszközei – legyenek azok hazaiak, vagy nemzetköziak – mellőzik a technológia fejlődésére érzékeny, jövőorientált szabályozást, mindezzel veszélyeztetve a hosszú távú alkalmazhatóságot, a jogbiztonságot.

A megfelelő büntetőjogi tényállások megalkotása, a kellően rugalmas, a jogbiztonságnak mégis megfelelő jogszabályok kidolgozása önmagában nem elegendő. A nemzetközi büntetőjogi együttműködés hatékonyabb fejlesztése és a bűnüldöző szervek felkészültségének javítása nélkül az információs társadalom alkotmányos bűnüldözése területén jelentős előrelépés nem várható.

## **2. Javaslatok**

### **a. A számítástechnikai bűncselekmények vonatkozásában**

Mivel a jelenleg a Btk. 300/C. § és 300/E. §-okban meghatározott számítástechnikai bűncselekményi tényállások nem kizárólag a gazdasági élet védelmére korlátozódnak, hanem annál sokkalta szélesebb társadalmi értékek, érdekek védelmére hivatottak, ezért a Btk. rendszertani felépítésének való megfelelés miatt is érdemes fontolóra venni a lehetséges társadalmi érdekeket megtettesítő minősített esetekkel kiegészített tényállásokat összegyűjtve a Btk. önálló, számítástechnikai bűncselekményeket magába foglaló fejezetének megalkotását.

Egy önálló büntető törvénykönyvi fejezet, a tényállások szétbontásával és a megfelelő minősített esetek kiegészítésével cizelláltan, és a lehetséges jogi tárgyakra érzékenyen lenne képes e bűncselekményi kör dogmatikailag is helyes szabályozására, és ezáltal a hatályos büntetőeljárás törvény szerinti illetékességi visszasságokat is könnyebben rendezni lehetne.

Az önálló büntető törvénykönyvi fejezet a következőképpen épülne fel. A fejezet tartalmazná a jelenlegi 300/C. § bekezdéseit szétbontva, önálló szakaszokban megfogalmazva, a jelenlegi 300/E. §-t, valamint a fogalom-meghatározásokat tartalmazó 300/F. §-t, kiegészülve a számítástechnikai bűncselekmények fogalmával.

### **b. A szerzői jogi bűncselekmények vonatkozásában**

Mivel a Btk. 329/A. §-a a magyar alkotmányos büntetőjog elveinek nem felel meg, az Alkotmány rendelkezéseibe ütközik, azaz erre irányuló alkotmánybíróági normavizsgálat kezdeményezése esetén meg kell semmisíteni. A Cyber-crime Egyezmény ajánlására is figyelemmel a tényállás olyan átfogalmazása szükséges, amely a kereskedelmi mértékű, vagy üzletszerű elkövetést teszi a bűncselekmény alaptényállásának elemévé, de egy alsó elkövetési érték-határ meghatározása is már biztosítaná a tényállás arányosságát.

Be. képviselőkre vonatkozó rendelkezéseit olyképpen szükséges átfogalmazni, hogy abba a közös jogkezelő ipso iure be tudjon illeszkedni, vagy képviselőként, egyértelműen sértetti jogok gyakorlásával ruházná fel e szervezeteket. Ez a megoldás jelentős munkaterhet vonna el a nyomozásban résztvevő hatóságoktól, és azzal párhuzamosan a sértetti érdekek hatékonyabb képviseléséhez is hozzájárulna.

A rendbeliség kérdésében a szellemi alkotások jogának sajátos felépülése okán, az egymással párhuzamos jogok megsértése miatt megállapítható halmazati kérdések alapjaként a mű és annak felhasználása lenne okszerű. A sértettek számához ragaszkodó elméletek elfogadásával a tényállás hiánytalan, valóságnak megfelelő felderítésének kötelezettsége a hatóságot aránytalan munkateherrel sújtaná, ráadásul a gyakorlatban tapasztalható, sokszor praktikussági megfontolások szerint ad hoc változó halmazati és sértetti szempontok helyett egységes, a jogállami elvárásoknak megfelelő, kiszámítható és következetes joggyakorlatot eredményezne egy mű- és felhasználásközpontú elmélet.

A szerzői jogi bűncselekmények felderítése vonatkozásában kiemelt problémakör a szakértők kérdése. Megfontolandó olyan új büntető eljárásjogi intézmények bevezetése, amelyek kellő garanciák mellett a jogalkalmazó munkáját megkönnyítik, így például szükség lenne a szerzői jogi jogosultakat, a jogdíjakat, a műveket időszakonként nyilvántartó és frissítő, a közös jogkezelők által fenntartott adatbázis létrehozására.

### **c. A zaklatással kapcsolatban**

A zaklatás bűncselekményének elemzése során kiderült, hogy az angolszász eredetű tényállás nehezen illeszthető be a magánszféra hazai jogvédelmének rendszerébe, mégpedig a védett jogi tárgy nehéz behatárolhatósága és az elkövetési magatartás pontos megfogalmazása miatt. E területen tehát a tényállás nem felel meg minden tekintetben a jogbiztonság követelményeinek, nem hordoz egyértelmű tartalmat arra vonatkozóan, hogy a bűncselekmény mikor követhető el.

Btk. 176/A. § (1) bekezdését illetően helyesebbnek látom a törvényszövegnek oly módon történő átfogalmazását, amely a célzat mellőzésével büntethetővé teszi az eshetőleges szándékkal történő elkövetést is, a magánszféra fogalmának mielőbbi dogmatikai meghatározását, akár értelmező

rendelkezésként is. Az információs társadalom oly új életszférákkal gazdagította a személyek magánéletét, amelyek nehezen definiálhatók, azonban ugyanúgy magas szintű jogvédelmet igénylenek.

Megfontolandó emellett a Btk. 176/A. § (2) bekezdés b) pontjába ütköző zaklatás felülvizsgálata és kiegészítése olyképpen, hogy az elkövető cselekménye jelentős érdeksérelmet okoz. Enélkül a cselekmény társadalomra veszélyességének bűncselekményi szintű szabályozást igénylő fokához kétség fér, a tényleges jogsérelem bekövetkezése előtt, pre-pre-előkészületi jellegű magatartásként alacsony szinten húzza meg a felelősségre vonhatóság határát. A tényállást elegendő lenne szabálysértésként szabályozni, lévén, hogy a jogalkotó a tényleges sérelemmel járó bűncselekmények közül sem rendeli büntetni az előkészületet.

#### **d. A büntetőeljárással kapcsolatban**

A digitális bizonyítékokra vonatkozó szemléletváltás mellett, a szakértői bizonyítás visszaszorítása érdekében megfontolandó a nyomozó hatóság állományában informatikai szaktudással rendelkező bűnügyi technikusok (*computer forensic*) alkalmazása, akik az egyszerű megítélésű ügyekben az egyes adathordozók, szoftverek vizsgálatára, segédprogramok felkutatására, és vizsgálatuk leírására megbízhatóan képesek. A nyomozások nagy részében elvégzett informatikai vizsgálatok nem tekinthetők olyan különleges szakértelmet igénylő kérdéseknek, amelyeket egy megfelelően kiképezett, a megfelelő eszközökkel ellátott bűnügyi technikus vagy szaktanácsadó jelenlétében a nyomozó hatóság tagja ne tudna megválaszolni, hiszen a bizonyítékok ereje nagy részben a vizsgálathoz igénybevett számítástechnikai eszközök megbízhatóságából ered. E megoldás által a nyomozások idejét nagy valószínűséggel csökkenteni lehetne, emellett nem elhanyagolható pozitív eredményeket érünk el a bűnügyi költségek csökkentésének célterületén is. Jóllehet a megfelelő szakemberképzés, a szükséges eszközrendszer beszerzése, az esetlegesen felállítandó laboratóriumok létrehozásának költségei magasra rúgnának, azonban ezen alkalmankénti beruházások relatíve hamar megtérülnének, hiszen a szakértők díjára kifizetett összegek sem tekinthetők éppen kevésnek.

#### IV. Szakmai publikációk:

1. ***Gondolatok a zaklatás bűncselekményéről***  
Magyar Jog, 2009/11. szám
2. ***A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése nyomozásának jogalkalmazási anomáliái***  
Magyar Jog, 2010/3. szám
3. ***Az uzsorabűncselekmény értelmezése egykor és most***  
Jogtudományi Közlöny 2010/9. szám
4. ***A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésének bizonyítási anomáliái***  
Collega 2009.
5. ***A zaklatás nyomozásának és nyomozás felügyeletének nehézségei***  
A jogállamiság 20 éve Konferencia –Tanulmánykötet 2009.
6. ***Gondolatok a zaklatásról***  
PTE-ÁJK Doktori Iskola - PhD Tanulmányok 8. kötete, 2009.
7. ***Az információs társadalom devianciái - A zaklatásról és a cyber-stalkingról***  
Infokommunikáció és Jog 2009. augusztus (33. szám)
8. ***Bűnözés az információs társadalomban - Az információs társadalom devianciái.***  
Infokommunikáció és jog 2008. augusztus (26. szám)
9. ***A zaklatásról***  
Collega. 2008. február.
10. ***A számítástechnikai bűncselekmények***  
Magyar Jog 2011/3.
11. ***Deviances of Information society, about harassment and cyberstalking***  
Acta Iuridica Hungarica. 2010.
12. ***A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésének sértettje és a rendbeliség kérdése***  
Magyar Jog, 2010/10. szám
13. ***A szakvélemény a szerzői jogot sértő bűncselekmények miatt indult eljárásokban***  
DE-ÁJK VII. Doktorandusz Konferencia tanulmánykötet. 2010.
14. ***A számítástechnikai bűncselekmények és rendszertani elhelyezésük***  
Jogtudományi Közlöny, megjelenés alatt
15. ***Műholdvevő készülékekkel történt visszaélések büntetőjogi kérdései***  
De iurisprudentia et iuris publico – 2011/3.
16. ***Information society and its deviances***  
Acta Iuridica Hungarica. 2011. megjelenés alatt
17. ***A Btk. 329/A. § alkotmányellenessége***  
Magyar Jog, 2011. megjelenés alatt
18. ***Szakvélemény a szerzői jogi bűncselekmények miatt indult büntetőeljárásokban***  
Infokommunikáció és Jog, 2011. megjelenés alatt
19. ***Az információs társadalom és egyes devianciái***  
Zempléni Múzsza, 2011. megjelenés alatt